Відгук

офіційного опонента – член-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Бутенка В.Г. на дисертацію Папушиної Валентини Антонівни «Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертаційне дослідження В.А. Папушиної є достатньо помітною подією у науковому та освітньому житті українського суспільства, яскравим підтвердженням його прагнення до освоєння навколишньої дійсності за законами краси. Йдеться про успішне завершення багаторічної науково-дослідної та експериментальної роботи, присвяченої формуванню естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури. У процесі дисертаційного пошуку досліджено проблему професійно-естетичної підготовки майбутніх учителів-словесників, актуалізовано увагу на педагогічному забезпеченні вказаного процесу, теоретично обґрунтовано й практично апробовано педагогічну систему і, зокрема, поетапну методику формування у майбутніх учителів української мови і літератури необхідних естетичних якостей.

Наголошуючи на актуальності дослідженої теми важливо зазначити, що В.А. Папушина прагнула комплексно підійти до вивчення вказаної проблеми і тому передбачила достатньо потужну програму пошукових дій, які охоплювали теоретичний аналіз сутності, структури, змісту, компонентів, критеріїв, показників і рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури, розроблення та теоретичне обґрунтування концепції, педагогічної системи, педагогічних умов формування вказаної якості у майбутніх фахівців філологічного профілю, а також розроблення та впровадження в педагогічну практику закладів вищої освіти методики поетапного формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури.

Теоретичний та експериментальний досвід, набутий автором науково-педагогічного дослідження, сформульовані висновки та методичні рекомендації мають безпосередній вихід на сучасну освітню практику, дозволяють привернути увагу широкої громадськості: науковців, освітян, фахівців у галузі художньо-естетичної культури до питань відповідної підготовки майбутніх учителів-словесників, створюють необхідні передумови для оновлення існуючої освітньої та виховної практики з урахуванням дії естетичних чинників.

Аналіз теоретичних аспектів виконаної дисертаційної роботи В.А. Папушиної, а також результатів дослідно-експериментального вивчення вказаної проблеми дозволяє нам виділити, передусім, ті напрацювання автора, які заслуговують позитивної оцінки і засвідчують про відповідний внесок та збагачення теоретичних аспектів формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури. До них можна віднести наступне.

Дисертантом успішно виявлено спробу дослідити формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури як педагогічну проблему. Саме тому можна вважати цілком виправданою логіку наукових розвідок автора, пов'язаних з розкриттям сутності та змісту певних понять дослідження, аналізом відповідних напрацювань у контексті зарубіжних освітніх парадигм, а також досліджень вітчизняних науковців. Цей матеріал дисертації заслуговує позитивної оцінки, ураховуючи, що дисертанту вдалося виділити три групи понять естетичного змісту і розглянути їх з урахуванням їх інтерпретації на філософсько-культурологічному, особистісному та професійно-творчому рівні. З урахуванням зазначеного була представлена панорама історичних та філософських міркувань про естетичні прояви в житті людини, зроблено наголос на ролі естетичної культури в структурі особистості та її ставлення до навколишньої дійсності, окреслена важливість та необхідність активного використання естетичних цінностей в освітньому і творчому процесах,

пов'язаних з професійною підготовкою та діяльністю майбутніх учителів української мови і літератури.

Важливо зазначити, що автором дослідження отримано дані на основі теоретичного аналізу досвіду естетичної освіти студентів у закладах вищої освіти Великобританії, США, Франції та Польщі. Результативність та методичні аспекти вирішення вказаної проблем дозволили дисертанту певним чином осмислити існуючі здобутки і виклики у цій сфері і врахувати їх у процесі обґрунтування сучасної системи формування естетичної культури майбутніх фахівців в Україні. Викликає також інтерес поданий дисертанткою аналітичний матеріал, присвячений вітчизняному досвіду вирішення вказаної проблеми, що сприяє посиленню уваги до національних особливостей та історичних аспектів формування естетичної культури студентської молоді в Україні.

Безперечно, прагнення дисертантки довести, шо естетична культура вчителя-словесника має певну специфіку, спонукало її до розгляду на теоретичному рівні таких аспектів, як структура, критерії, показники, рівні та особливості формування цього духовного утворення. При цьому автором дослідження цілком переконливо було доведено, що естетична культура майбутніх учителів-словесників являє собою структуроване явище, яке має декілька важливих компонентів, а саме: ціннісно-мотиваційний, діяльнісний, когнітивний, лінгвокультурний та особистісно-розвивальний.

З урахуванням зазначених компонентів естетичної культури дисертанткою запропоновано декілька критеріїв (мотиваційний, гностичний, праксеологічний та особистісний), а також конкретизовано показники та методи дослідження естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури. Цей матеріал заслуговує позитивної оцінки і засвідчує про достатньо професійний характер його осмислення. У результаті, автору дослідження вдалося визначити рівні (низький, базовий, середній та високий) сформованості естетичної культури майбутніх учителів-словесників, а також проаналізовати сучасний стан та особливості естетичної підготовки студентів

відповідної спеціальності. Цей матеріал є достатньо змістовним і дозволяє зробити цілком обґрунтовані висновки щодо існуючого стану сформованості естетичної культури майбутніх учителів-словесників, а також забезпечення вказаного процесу під час викладання нормативних навчальних дисциплін та дисциплін варіативної професійної підготови.

Потужною складовою дисертаційної роботи В.А. Папушиної є матеріал, який має конструктивний характер і націлений на обґрунтування педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури. Для прийняття рішень з цього питання автор зосереджує свої пошукові зусилля на визначені концепції, методологічних підходів, умов дієвості та змісту педагогічної системи формування естетичної культури майбутніх учителів-словесників. Так, визначаючи концепцію вказаного процесу на методологічному, теоретичному та практичному рівнях, дисертанткою була врахована необхідність переосмислення змісту освітнього процесу в закладах вищої освіти, доцільність зростання міждисциплінарних знань студентів, потреба у підвищені рівня естетичної культури майбутніх фахівців через самовдосконалення та творчу самореалізацію.

Для реалізації конструктивних дій згідно визначеної концепції дослідження дисертанткою були глибоко проаналізовані методологічні підходи (особистісний, діяльнісний, культурологічний, практико-орієнтований та ін.), що дозволило виділити такі якості освітнього процесу, як посилення уваги студентів до поняття естетичної культури, розвиток у них навичок творчої інтерпретації художніх творів, забезпечення міждисциплінарної інтеграції, усвідомлення взаємопроникнення літературно-естетичних цінностей.

Можна погодитися з автором дослідження, що для забезпечення дієвості системи формування естетичної культури у студентів-словесників доцільними є такі педагогічні умови, як-от: створення позитивної мотивації до естетичної діяльності, удосконалення змісту професійної підготовки на

основі його міждисциплінарної інтеграції, самореалізація майбутніх учителів української мови і літератури в естетичному середовищі навчального закладу, розроблення та упровадження відповідного навчально-методичного забезпечення вказаного процесу. Запропонована дисертанткою педагогічна система формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури знайшла достатньо виразне відображення в структурно-функціональній моделі, яка охоплює три взаємопов'язані блоки, а саме: концептуальний, змістово-діяльнісний та результативний.

Немає сумніву в тому, що для успішної практичної реалізації вказаної педагогічної системи набуває особливого значення авторська методика поетапного формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури. Дисертанткою запропонована методика, пов'язана з ціннісно-мотиваційним спрямуванням студентів до формування естетичної культури, розширенням їх професійних компетентностей як основи зростання естетичної культури, організація самостійної творчої естетичної діяльності студентів, а також реалізація знань, умінь і навичок у процесі естетичної практичної діяльності.

Цей матеріал знайшов належне обґрунтування та висвітлення в тексті дисертації й наукових публікаціях автора і заслуговує відповідної підтримки. Основні положення педагогічної системи та методика поетапного формування естетичної культури майбутніх учителів-словесників знайшли своє підтвердження у процесі проведення формувального експерименту, що дозволяє зробити висновки про їх дієвість та ефективність.

Дисертаційна робота ВА. Папушиної викликає позитивне враження, має чітку структуру, логіку викладу наукового матеріалу, обґрунтовані висновки щодо ухвалення рішень та рекомендацій. Водночас подана до захисту науково-педагогічна робота не позбавлена ряду недоліків та упущень. До них слід віднести такі:

1. Автор дослідження наголошує на важливості формування естетичних категорій: естетичні почуття, естетична свідомість, естетичні смаки,

естетичні ідеали, естетичні знання – як необхідних складників професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури. Водночас потребують пояснення конкретні механізми їх формування при вивченні літературних творів.

2. Дисертаційна робота набула б більш глибокого змісту, якби автор навів яскраві приклади досвіду українських ЗВО щодо формування естетичної культури в процесі інтегративного використання навчальних дисциплін.
3. Науковий інтерес викликають запропоновані дисертанткою конкретно-наукові підходи: культурологічний, герменевтичний, інтегративний, кроскультурний, практико-орієнтований, проте в тексті дисертації та додатках не знайшли достатнього висвітлення їх сукупність як універсальних об'єднувальних чинників, за допомогою яких можна цілісно обґрунтувати взаємовідносини між ними в процесі формування естетичної культури.
4. Автором дослідження розроблена та впроваджена в практику ЗВО оригінальна система методів, форм і засобів формування естетичної культури. Велика кількість запропонованих інтерактивних технологій може перевантажити освітній процес, забираючи час від академічного засвоєння теоретичних знань.
5. Серед показників сформованості естетичної культури визначено рівень інтегрально-синтетичного відображення картини світу в творах мистецтва, проте недостатньо обґрунтовано місце названого показника гностичного критерію естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури.
6. У дисертації визначено діяльнісний підхід як основний засіб вироблення потреб в самовираженні, творчій самореалізації, розвитку творчих здібностей та пізнавальних потреб майбутніх учителів української мови і літератури, проте потребує пояснення сприяння цього підходу дослідницькій діяльності студентів.

7. Дисертаційний матеріал з питання формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури дозволяє представити естетичну культуру як складний феномен, котрий супроводжує особистісні аспекти розвитку. Своєю чергою, це вимагає позитивної мотивації студентів до формування естетичної культури та самоорганізації діяльності, що не знайшло належного пояснення у дослідженні.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер, тому суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, виконаного В.А. Папушиною. Рецензоване дисертаційне дослідження містить вагомі наукові доробки та нові, раніше не захищені науково-педагогічні положення.

Автореферат дисертаційного дослідження написаний відповідно до існуючих вимог, повністю відповідає структурі та змісту дисертації, дає чітке уявлення про зміст та результати проведеного дослідження. Зміст автореферату й основних положень дисертації ідентичні.

Загальний висновок

Ураховуючи вищезазначене, вважаємо, що дисертаційна робота Папушиної Валентини Антонівни «Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх учителів української мови і літератури» є актуальним, самостійним, завершеним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичну і практичну значимість, відзначається повнотою викладу матеріалу, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 року (зі змінами, внесеними Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р.; № 1159 від 30.12.2015 р.; № 567 від 27.07.2016 р.), що висуваються до докторських дисертацій, а її автор

заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –
член-кореспондент НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри загальноправових та
соціально-гуманітарних дисциплін
Херсонського факультету
Одеського державного університету
внутрішніх справ **Бутенко В.Г.**

Підпис проф. Бутенка В.Г.
засвідчую

Завідувач відділенням
кадрового забезпечення
Херсонського факультету ОДУВС,
майор поліції Вербицька О.І.